СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

РЖЕМОВСЬКИЙ Владислав Миколайович - аспірант кафедри кримінального права та процесу Державний податковий університет
ORCID (http://orcid.org/)0000-0003-1628-854X
УДК 343
DOI: https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.29

У цій статті досліджуються питання суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері які відповідають євроінтеграційним прагненням України, бажанню наблизити стандарти діяльності вітчизняних інституцій до тих, що наявні в країнах ЄС. Зазначається, що здійснюється формування суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері на тлі утвердження пріоритетів партнерства підприємницьких структур та держави, розширення можливості аналітичної обробки інформації в економічній сфері задля виявлення структурних, організаційних, правових відхилень та водночас попередження злочинних факторів на економіку та економічні інтереси держави загалом. Вказується, що головним завданням, яке ставила держава в процесі його формування, було позбавлення можливості суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері маніпулювання фінансовими показниками задля створення перешкод у підприємницькій діяльності окремим бізнес-організаціям, тиску на них, усунення незаконного, деструктивного впливу на бізнес-організації задля примусового поповнення бюджету від господарської діяльності.

Досліджується питання щодо практики створення органів публічного управління, наділених спеціальною компетенцією запобігання злочинності у банківській сфері, у порівнянні з розвинутими демократичними країнами. Наприклад, такі повноваження у податковій сфері у США реалізує Служба внутрішніх доходів, яка інтегрована в структуру Міністерства фінансів США, в Австралії діє Центр щодо збору та обробки інформації про фінансові операції.

Звертається увага на систему аналітичної роботи Міністерства фінансів України, що передбачає виявлення чинників ризику у сфері фінансів, які зумовлюють злочинну поведінку. Результати аналітичного опрацювання зазначеної інформації стають запорукою розробки якісних сучасних заходів запобігання злочинності у банківській сфері.

Підсумовується, що на сьогодні є великий перелік суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері, що, на наш погляд, дещо ускладнює ефективність заходів запобігання. Адже кожен суб'єкт своєю діяльністю може суперечити один одному, або створювати дублювання окремих заходів, що, у свою чергу, не є ефективною запобіжною діяльністю. Тому не викликає сумніву потреба подальшого удосконалення діяльності суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері, впровадження сучасного іноземного досвіду в такій діяльності, удосконалення організаційної структури кожного суб'єкта запобігання, механізмів роботи, нормативно-правового забезпечення, які узгоджують організаційні засади їх співпрацю та взаємну комунікацію між собою.

Ключові слова. Суб'єкти запобігання злочинності у банківській сфері, кримінальне правопорушення, економічна злочинність, фінансові ресурси.

Першочерговим завданням будь-якого з суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері є вплив правоохоронних органів на посадових осіб та окремих громадян задля нейтралізації негативних чинників, що зумовлюють неправомірну поведінку у сфері

банківської діяльності. Тож, система запобігання злочинності у банківській сфері охоплює широке коло органів саме публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які самі виступають учасниками банківських правовідносин.

Поняття «суб'єкта» тлумачиться як особа, фізична чи юридична, яка реалізує певні функції та наділена певним обсягом прав і обов'язків [1, с. 814].

При цьому специфікою суб'єктів запобігання злочинності у сфері банківської діяльності є наявність певного кола прав та обов'язків щодо забезпечення контролюючих, наглядових функцій, впровадження заходів з навчання, виховного, інформаційно-правового характеру та заходів з метою запобігання злочинності.

Аналіз останніх досліджень

Значний внесок у розробку наукових досліджень щодо запобігання злочинності в банківській сфері здійснено такими зарубіжними вченими, як Дж.Гросман, Ф.Бретт, Дж.Модінгер, Т.Рейтер, Р.Седдіг, Дж.Робінсон, К.Коттке, Дж.Жданович та інші.

На національному рівні питання діяльності суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері фрагментарно висвітлювалось лише в окремих наукових статтях. Але в останній час ця проблема знаходить достатньо широке висвітлення і серед вітчизняних науковців, серед яких можна відзначити роботи В. В. Голіни, Б. М. Головкіна, О. М. Джужи, Г.В. Дідківської, О. О. Дудорова, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, М. П. Карпушина, М. Й. Коржанського, О. В. Козаченка,О. Г. Кулика, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, М. І. Мельника, Ю. Б. Мельникова, А. А. Музики, В. О. Навроцького, Ю.В. Нікітіна, В.В.Топчія та інших.

Актуальність теми дослідження

Вважаємо, на сьогодні дослідження питань реформування та діяльності суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері є досить актуальним, оскільки необхідно врахувати те, що Україна наразі знаходиться в стані війни. Це дозволяє сформулювати комплексну систему суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері.

Виклад основного матеріалу

Система суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері сформована з фізичних, юридичних осіб, охоплює органи публічного управління, судові та правоохоронні органи, адміністрації організацій, установ, підприємств, відомств [2, с. 376].

До переліку суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері можна віднести Національний банк, Міністерство фінансів України, Рахункову палату, Державну казначейську службу України, Державну службу фінансового моніторингу України, правоохоронні органи, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державну аудиторську службу, Пенсійний фонд України і Фонд соціального страхування України, Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Державну службу фінансового моніторингу України, Національне антикорупційне бюро України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, суди, громадські організації, громадян. Особливість основних складових запобігання злочинності в банківській сфері дозволяє диференціювати цих суб'єктів на окремі групи, такі як: суб'єкти запобігання у бюджетній сфері; суб'єкти запобігання, що посягають на сфери власності. Правоохоронні органи та органи державного управління залучаються органами фінансового контролю, які координують з ними свою роботу. Така взаємодія стосується діяльності органів фінансового контролю з органами місцевого самоврядування, виконавчої влади, органами контролю сплати податків, прокуратурою, Національною поліцією та Службою безпеки України щодо запобігання злочинності в банківській сфері.

Варто зауважити, що законодавча політика України щодо запобігання злочинності в банківській сфері тісно пов'язана з антикорупційною політикою, яка передбачає впровадження антикорупційних механізмів у банківській діяльності [16, с. 18].

Водночас на території України діють громадські організації, запобігання та вплив

яких не обмежений територіальним розташуванням [3, с. 175]. Зокрема, визначаючи суб'єктів запобігання злочинності у банківській сфері, діяльність яких є найефективнішою, 39% громадян та 22% посадових осіб органів публічного управління, опитаних у рамках анкетування за темою, які проводили вітчизняні науковці, стверджують, що це – правоохоронні органи. Натомість 26% громадян та 39% посадових осіб органів публічного управління вважають, що це органи державного фінансового контролю. Також високий рівень довіри до комерційних організацій та інших юридичних осіб, що функціонують у фінансово-економічній сфері (комерційних банків, кредитних спілок, страхових організацій, тощо) як суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері (підтримали 29% опитаних громадян та 34% посадових осіб). Натомість 6% громадян та 5% посадових осіб вважає ефективною діяльність громадських організацій та громадян [4, с. 17].

Дослідження такого поділу вказує, що реалізовувана суб'єктами запобігання злочинності у банківській сфері та спрямована на формування низки таких чинників розвитку суспільства, які як безпосередньо спрямовані на усунення детермінантів злочинності, так і тих, які мають опосередкований вплив, формують лише позитивні умови, які зменшують рівень дії негативних факторів. Як зазначає О. Сєрих, такий вектор запобігання реалізується опосередковано суб'єктами на детермінанти злочинності, нейтралізує їх та визначає базові засади для реалізації інших запобіжних заходів. Серед таких вирізняють заходи ідеологічного, соціально-економічного, організаційного, юридичного, характеру, які загалом впливають на розвиток суспільства. Натомість спеціальні види запобігання безпосередньо орієнтовані на нейтралізацію детермінантів проступків [5, с. 96].

Вищезазначені суб'єкти запобігання злочинності у банківській сфері використовують різні методи її здійснення, серед яких економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні, культурно-виховні та правові, серед яких вагоме місце займають кримінально-правові та кримінологічні, що реалізуються в рамках закріпленої компетенції [6, с. 146]. Національний банк, ДПС України виступають головними суб'єктами запобігання злочинності у банківській сфері. Кримінальні правопорушення є невід'ємною частиною злочинності у банківській сфері. Система заходів запобігання злочинності у банківській сфері реалізується на підставі Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346 [7].

Цей документ є одним з головних нормативно-правових актів щодо запобігання злочинності в банківській сфері.

Цим нормативним документом закріплено повноваження Національного банку України щодо реалізації контрольних повноважень у сфері надання банківських послуг. Тим самим НБУ зобов'язує банки усувати порушень у діяльності, припиняти ризикову діяльність, забезпечує законність діяльності банківських установ та запобіжний вплив на недобросовісних суб'єктів надання банківських послуг. Визнання факту здійснення ризикової діяльності банками покладено на Правління Національного банку або Комітет з питань нагляду. Також НБУ наділений можливістю застосовувати широкий спектр заходів для забезпечення приведення діяльності банків до законодавчих вимог. До таких належить застереження, що застосовується з метою усунення банком порушення банківського, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нормативних вказівок НБУ, тощо. На запобігання протиправної діяльності скеровується робота й самих банківських установ, у структурі яких є служби безпеки банків [8, с. 16].

Суб'єктами запобігання злочинності в банківській сфері можна вважати і керівництво банків, кредитні підрозділи цих інституцій, оскільки ними аналізуються первинні документи, що надаються позичальниками, юридичні відділи, оскільки їх працівники здійснюють аналіз потенційної можливості укладення сумнівних угод і їхнього виконання, служби безпеки банків, до кола обов'язків якої належить безпосереднє попередження сумнівних операцій та зло-

вживань; відділи з оцінки майна і майнових прав банків, відповідальні за і безпеку інформаційних систем банків [9, с. 300-301]. Вагомий внесок у запобігання злочинності в банківській сфері забезпечує Національна поліція. Правовий статус цієї державної інституції окремими авторами представлений цільовим, функціональним та організаційним блоком, структура яких підпорядкована важливому завданню Національної поліції щод запобігання злочинності у банківській сфері. Варто зауважити, що в науковій літературі Національну поліцію визначають суб'єктом, який здійснює охорону економічної безпеки держави [10, с. 151-158].

З огляду на це, діяльність Національної поліції щодо запобігання злочинності у банківській сфері є загальної запобіжної спрямованості, що проявляється у формуванні нормативно-правового забезпечення протидії відповідним проступкам, налагодження комунікативних зав'язків з іншими інституціями, так і діяльність спеціальної спрямованості, що стосується недопущення та припинення злочинної поведінки, реалізацію інформаційно-роз'яснювальних заходів тощо. Національною поліцією залучається потенціал різних методів та засобів, таких як: інформаційно-просвітницьких, психолого-виховних, аналітико-правових, організаційно-правових, примусових засобів кримінально- правової заборони, контролю, інше [11].

З часом був створений новий правоохоронний орган Бюро економічної безпеки України.

Новостворене бюро сформоване і функціонує на підставі Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р. [12]. Задання, яке ставилося при формуванні цієї новоствореної структури, було усунення дублювання повноважень різних правоохоронних органів держави, серед яких і Національна поліція, і СБУ, ДБР, прокуратура щодо запобігання злочинності в банківській сфері [13].

Створення цієї інституції відповідає євроінтеграційним прагненням України, бажанню наблизити стандарти діяльності вітчизняних інституцій до тих, що наявні в країнах ЄС. Вона формується на тлі утвердження пріоритетів партнерства підприємницьких структур та держави, розширення можливості аналітичної обробки інформації в економічній сфері задля виявлення структурних, організаційних, правових відхилень та водночас попередження деструктивного впливу на економіку та економічні інтереси держави загалом. Головним завданням, яке ставила держава в процесі його формування, було позбавлення новоствореної інституції можливості маніпулювання фінансовими показниками задля створення перешкод у підприємницькій діяльності окремим бізнес-організаціям, тиску на них, усунення незаконного, деструктивного впливу на бізнес-організації задля примусового поповнення бюджету від господарської діяльності. Задля ефективного контролю за діяльністю новоствореної інституції передбачено формування Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України. Відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р. цей орган уповноважено на здійснення інформаційнопошукової, аналітичної діяльності задля виявлення чинників, які зумовлюють виявлення злочинності, у тому числі у банківській сфері, формування аналітичних матеріалів задля проведення оцінки загроз і ризиків, які пов'язані з рухом коштів, кримінальних проваджень щодо економічного спрямування [14].

При цьому функції Бюро економічної безпеки України є дещо ширшими за ті, якими була наділена, у свій час, податкова міліція. Так, БЕБ має повноваження моніторингу в банківській сфері. Це стосуються запобігання злочинності щодо підробки банківських платіжних карток, обігу цінних паперів, інше. Цей приклад показує, що держава звертає увагу і на міжнародний досвід щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів.

До прикладу, практика створення органів публічного управління, наділених спеціальною компетенцією щодо запобігання злочинності у банківській сфері, відрізняється у розвинутих демократичних країнах. Наприклад, такі повноваження в податковій сфері у США реалізує Служба внутрішніх доходів, яка інтегрована в структуру Мініс-

терства фінансів США, в Австралії діє Центр щодо збору та обробки інформації про фінансові операції [14, с. 128-131].

Вітчизняні вчені відзначають системну аналітичну роботу Міністерства фінансів України, що передбачає виявлення чинників ризику у сфері фінансів, які зумовлюють деліктну поведінку. Результати аналітичного опрацювання зазначеної інформації стають запорукою розробки якісних програмних заходів та документів профілактичної спрямованості [9, с. 286].

Варто зазначити, що аналіз історіографічних та наукотворчих засад свідчить про те, що співробітництво держав, у тому числі і України, у зазначеній сфері розвивається на трьох рівнях: двосторонньому, регіональному, універсальному [15, с. 250].

Висновок

Як бачимо, на сьогодні є великий перелік суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері, що, на наш погляд, дещо ускладнює ефективність заходів запобігання. Адже кожен суб'єкт своєю діяльністю може суперечити один одному або створювати дублювання окремих заходів, що, у свою чергу, не є ефективною запобіжною діяльністю. Тому не викликає сумніву потреба подальшого удосконалення діяльності суб'єктів запобігання злочинності в банківській сфері, впровадження сучасного іноземного досвіду у такій діяльності, удосконалення організаційної структури кожного суб'єкта запобігання, механізмів роботи, нормативно-правового забезпечення, які узгоджують організаційні засади їх співпрацю та взаємну комунікацію між собою.

Література

1. Словник української мови: в 11 т. / за ред. Білодід І.К. та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Том 9. 1978. 916 с.

2. Лиховид В. І. Профілактика як дійсний засіб попередження росту злочинності. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2001. № 3. С. 199– 203.

3. Русанюк У. Я. Класифікація суб'єктів системи профілактики адміністративних проступків посадових осіб органів публічного управління. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 173-176. URL: https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/281/266.

4. Пономаренко, Г. О. Функції суб'єктів загальної компетенції у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. Вип. 38. С. 12–17.

5. Сєрих О. В. Індивідуальна профілактика в системі заходів профілактики порушень митних правил. Митна безпека. 2014. № 2. С. 95–101 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mb_2014_2_16.

6. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і 420 факультетів / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, В.В. Зуй та ін.]; За ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2000. 520 с

7. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: постанова Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 р. № 346 Офіційний вісник України. 2012. № 72. С. 21.

8. Фінагеєв В. О. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки у протидії шахрайству в сфері кредитування. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1. С. 252−264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_23.

9. Клочко А. М. Теоретико-прикладні засади протидії злочинам у сфері банківської діяльності в Україні. дис. … докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 563 с.

10. Толочко В.В. Профілактична діяльність органів Національної поліції України щодо забезпечення економічної безпеки. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 6, том 2, 2018. С. 151–158.

11. Фелик, В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 Харків, 2017. 40 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2618/aref_Felyk_20 17.pdf?sequence=2&isAllowed=y].\

12. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX. Офіційний вісник України. 2021 р. № 25. С. 11.

13. Економіку розслідувати БЕБу чи гуртом? https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3207322-buro-ekonomicnoi-bezpekiukraini-krok-upered-ci-zmina-dekoracij.html.

14. Костюк Б. В. Особливості участі підрозділів податкової міліції у здійсненні податкового аудиту в умовах реформування її організаційної структури. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. Вип. 24(2). С. 128–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_24(2)__30.

15.Кримінологічні засади участі України у міжнародній системі запобігання злочинності: монографія/ Топчій В.В., Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., та ін.- Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2021, 376 с.

16.Законодавче забезпечення протидії корупції: навчальний посібник: / О.Ю. Бусол, та ін.; за заг. ред. В.В. Топчія. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 216 с

SUBJECTS OF CRIME PREVENTION IN THE BANKING SECTOR

This article examines the issues of crime prevention entities in the banking sector that correspond to Ukraine's European integration aspirations, the desire to bring the standards of domestic institutions closer to those existing in the EU countries. It is noted that the formation of entities for the prevention of crime in the banking sphere is being carried out against the background of the establishment of priorities for the partnership of business structures and the state, the expansion of the possibility of analytical processing of information in the economic sphere in order to identify structural, organizational, and legal deviations and at the same time prevent criminal factors affecting the economy and the economic interests of the state in general. It is indicated that the main task set by the state in the process of its formation was to deprive the subjects of crime prevention in the banking sphere of the ability to manipulate financial indicators in order to create obstacles in the entrepreneurial activity of individual business organizations, to put pressure on them, to eliminate illegal, destructive influence on business -organizations for forced replenishment of the budget from economic activity.

The issue of the practice of creating public administration bodies, endowed with special competence to prevent crime in the banking sphere, is investigated, in comparison with developed democratic countries. For example, such powers in the tax sphere in the USA are implemented by the Internal Revenue Service, which is integrated into the structure of the US Ministry of Finance, in Australia there is a Center for the collection and processing of information on financial transactions.Attention is drawn to the systematic analytical work of the Ministry of Finance of Ukraine, which provides for the identification of risk factors in the field of finance that cause criminal behavior. The results of the analytical processing of the specified information become a guarantee for the development of high-quality modern measures to prevent crime in the banking sector.

It can be concluded that today there is a large list of entities involved in the prevention of crime in the banking sector. Which, in our opinion, somewhat complicates the effectiveness of prevention measures. After all, each subject with its activities can contradict each other, or create duplication of individual measures, which in turn is not an effective preventive activity. Therefore, there is no doubt about the need to further improve the activities of crime prevention entities in the banking sector, to introduce modern foreign experience in such activities, to improve the organizational structure of each prevention entity, work mechanisms, regulatory and legal support that harmonize the organizational principles of their cooperation and mutual cooperation communication among themselves.

Keywords. Subjects of crime prevention in the banking sphere, criminal offense, economic crime, financial resources.